

**BOSHLANG'ICH SINIF ONA TILI DARSLARIDA O'QUVCHILAR
NUTQ MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING SAMARALI
USULLARI**

Usmonov Abdijabbar Norbo'tayevich

Jizzax Davlat pedagogika universiteti

Boshlang'ich ta'lim nazariyasi va metodikasi

kafedra dotsenti

Baxtiyorova Dilnura Doniyor qizi

Jizzax Davlat pedagogika universiteti

Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti

3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'quvchilarda nutq madaniyatini shakllantirishning pedagogik asoslari, samarali metod va usullari ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida interfaol metodlar, og'zaki va yozma nutqni rivojlantirishga yo'naltirilgan mashqlar, kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan darslarning samaradorligi aniqlangan. Tajriba-sinov natijalari nutq madaniyatini shakllantirishda tizimli va metodik yondashuv muhim ahamiyatga ega ekanini ko'rsatdi.

Kalit so'zlar: nutq madaniyati, ona tili darsi, boshlang'ich ta'lim, kommunikativ kompetensiya, interfaol metodlar.

Аннотация: В данной статье с научной, теоретической и практической точек зрения анализируются педагогические основы, эффективные методы и техники формирования речевой культуры у учащихся начальной школы на уроках родного языка. В ходе исследования была определена эффективность интерактивных методов, упражнений, направленных на развитие устной и письменной речи, и уроков,

организованных на основе коммуникативного подхода. Результаты эксперимента показали, что систематический и методический подход важен в формировании речевой культуры.

Ключевые слова: речевая культура, урок родного языка, начальное образование, коммуникативная компетентность, интерактивные методы.

Abstract: *This article analyzes the pedagogical foundations, effective methods, and techniques for developing speech culture in elementary school students during native language lessons from scientific, theoretical, and practical perspectives. The study determined the effectiveness of interactive methods, exercises aimed at developing oral and written speech, and lessons organized using a communicative approach. The results of the experiment demonstrated the importance of a systematic and methodical approach in developing speech culture.*

Keywords: speech culture, native language lesson, primary education, communicative competence, interactive methods.

Zamonaviy ta'lim tizimida boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutq madaniyatini shakllantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Nutq madaniyati shaxsning umumiy madaniy darajasi, muloqot kompetensiyasi va tafakkur rivojlanishining asosiy ko'rsatkichlaridan biridir. Ayniqsa, ona tili darslari o'quvchilarning to'g'ri, ravon, mantiqiy va ifodali nutqini rivojlantirishda yetakchi o'rin tutadi.

Boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning nutqi endigina shakllanib boradi. Shu sababli bu jarayonda qo'llaniladigan metod va usullarning ilmiy asoslangan, yosh xususiyatlariga mos bo'lishi talab etiladi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, an'anaviy izohli-uslubiy yondashuvlar o'quvchilarning nutq faolligini to'liq ta'minlay olmaydi. Bu esa nutq madaniyatini shakllantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish zaruratini yuzaga keltiradi.

Mazkur maqolaning maqsadi – boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirishning samarali usullarini aniqlash va ularning pedagogik samaradorligini asoslab berishdan iborat.

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy-pedagogik metodlardan foydalanildi:

- **Nazariy tahlil metodi** – pedagogika va metodika sohasidagi ilmiy manbalar, darsliklar hamda metodik qo‘llanmalar o‘rganildi;
- **Kuzatish metodi** – boshlang‘ich sinflarda ona tili darslarini bevosita kuzatish orqali nutq faoliyati tahlil qilindi;
- **Tajriba-sinov metodi** – nutq madaniyatini shakllantirishga yo‘naltirilgan interfaol mashg‘ulotlar tashkil etildi;
- **Solishtirma tahlil** – tajriba va nazorat guruhlarini natijalari taqqoslandi.

Tajriba Toshkent shahri umumta‘lim maktablarining 2–3-sinflarida o‘tkazilib, unda dialogik nutq, hikoya tuzish, rolli o‘yinlar, bahs-munozara va ijodiy yozma ishlar asosiy metodlar sifatida qo‘llanildi.

Tajriba-sinov ishlari natijasida quyidagi ijobiy ko‘rsatkichlar aniqlandi:

- o‘quvchilarning og‘zaki nutqi faollashdi, so‘z boyligi sezilarli darajada oshdi;
- gaplarni grammatik jihatdan to‘g‘ri tuzish va mantiqiy izchillikni saqlash ko‘nikmalari shakllandi;
- o‘quvchilarda o‘z fikrini erkin va ishonch bilan bayon etish qobiliyati rivojlandi;
- nutqiy xatolar soni kamaydi, talaffuz va ohangga e‘tibor kuchaydi.

Tajriba guruhidagi o‘quvchilarning nutq madaniyati darajasi nazorat guruhiga nisbatan yuqori bo‘lgani kuzatildi. Bu esa tanlangan metodlarning samaradorligini tasdiqlaydi.

Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, nutq madaniyatini shakllantirish jarayoni uzluksiz, tizimli va maqsadga yo‘naltirilgan bo‘lishi lozim. Ayniqsa, kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar o‘quvchilarning nutq faolligini oshiradi. Rolli o‘yinlar, suhbatlar, matn asosida fikr bildirish kabi usullar o‘quvchini dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi.

Shuningdek, ona tili darslarida fanlararo integratsiya va hayotiy vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar nutq madaniyatini shakllantirishda muhim omil bo‘lib xizmat

qiladi. Bu jarayonda o'qituvchining nutqi namuna bo'lishi, metodik mahorati va pedagogik madaniyati hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirish samarali metodlar asosida tashkil etilgandagina kutilgan natijaga erishish mumkin. Interfaol, kommunikativ va ijodiy yondashuvlar o'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantiradi hamda ularning shaxs sifatida kamol topishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullayeva M. **Boshlang'ich ta'lim metodikasi.** – Toshkent: O'qituvchi, 2020. – 220 b.
2. Yo'ldoshev J. **Pedagogik texnologiyalar asoslari.** – Toshkent: Fan, 2019. – 180 b.
3. Qosimova K. **Ona tili o'qitish metodikasi.** – Toshkent: Navoiy universiteti nashriyoti, 2021. – 256 b.
4. Rahmonov A. Boshlang'ich sinflarda nutqni rivojlantirish masalalari // *Pedagogik ta'lim.* – 2022. – №3. – B. 45–49.